

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 067.444+347.781.5

Наталія БЕНЯХ,
*старший викладач кафедри монументального живопису
Львівської національної академії мистецтв
(Україна, Львів) nat_benat@yahoo.com*

РЕСТАВРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИХАЙЛА БОЙЧУКА (З ЛИСТІВ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО ТА ІЛАРІОНА СВЕНЦІЦЬКОГО)

У статті здійснено дослідження реставраційної діяльності Михайла Бойчука у 1910–1914 роках на основі архівних джерел та епістолярної спадщини митрополита Андрія Шептицького та директора Національного музею у Львові (далі НМЛ) Іларіона Свенціцького. Проаналізовано формування основних принципів музейного напрямку реставрації, що були висловлені і практично закладені М. Бойчуком та його учнями. Досліджено основні риси реставраційної практики, які практикував художник під час роботи у НМЛ (пріоритетне значення консерваційних заходів та процесів розкриття, а також свідоме обмеження реставраційних процесів).

***Ключові слова:** реставраційна справа, Михайло Бойчук, листи, Національний музей у Львові, музейний напрям реставрації.*

Лит. 18.

Nataliya BENYAKH,
*Senior Lecturer of the department of monumental painting
Lviv National Academy of Arts
(Ukraine, Lviv) nat_benat@yahoo.com*

RESTORATION OF ACTIVITY OF MIKHAYLO BOICHUK (FROM LETTERS OF METROPOLITAN ANDREY SHEPTYTSKYI AND ILARION SVENTSITSKYI)

The article deals with the research of the restoration activity of Mykhaylo Boychuk in 1910–1914 on the basis of archival sources and epistolary heritage of Metropolitan Andrey Sheptytskyi and Director of the National Museum in Lviv (further – the NML) Ilarion Sventsitskyi. The formation of the main principles of the museum's restoration, which was expressed and practically applied by M. Boychuk and his students, is analyzed. The main features of the restoration practice carried out by the artist during his work in the NML (the priority value of conservation measures and disclosure processes, as well as the conscious limitation of restoration processes) are analyzed.

***Key words:** restoration, Mykhaylo Boichuk, letters, National Museum in Lviv, museum restoration.*

Ref. 18.

Наталія БЕНЯХ,
*старший преподаватель кафедры монументальной живописи
Львовской национальной академии искусств,
(Украина, Львов) nat_benat@yahoo.com*

РЕСТАВРАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МИХАИЛА БОЙЧУКА (ИЗ ПИСЕМ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО И ИЛАРИОНА СВЕНЦИЦЬКОГО)

В статье исследовано реставрационную деятельность Михаила Бойчука в 1910–1914 годах на основе архивных материалов и эпистолярного наследия митрополита Андрея Шептицкого и директора Национального музея во Львове (далее НМЛ) Илариона Свенцицкого. Проанализировано формирование основных принципов музейного направления реставрации, которые были высказаны и практически задействованы М. Бойчуком и его учениками. Исследовано основные черты реставрационной практики, которые практиковал художник во время работы в НМЛ (приоритетное значение консервационных мероприятий и процессов раскрытия, а также сознательное ограничение реставрационных процессов).

Ключевые слова: реставрационное дело, Михаил Бойчук, письма, Национальный музей во Львове, музейное направление реставрации.

Лит. 18.

Постановка проблеми. Колекція листів з архіву Національного музею у Львові ім. А. Шептицького та з Центрального історичного архіву м. Львова містить цікаві і, водночас, маловідомі факти з листування Митрополита Андрея Шептицького та Іларіона Свенцицького, що, у переважній більшості як цілість, досі не привертала належної уваги дослідників. Матеріали цих архівних документів надзвичайно важливі з огляду на їх тематику, оскільки містять широкий спектр питань музейної діяльності, роботи Кураторії музею: концепція і функції музею, реставраційні, юридичні, фінансові, організаційні питання тощо. З листування також довідуємось про культурні зв'язки та співпрацю між Національним музеєм та іншими європейськими науково-мистецькими, музейними інституціями. Ця документальна спадщина і архівні джерела важливі з точки зору характеристики взаємин двох визначних діячів нашої історії і культури: засновника та мецената музею, Митрополита Андрея Шептицького та першого багатолітнього директора Іларіона Свенцицького, діяльність яких була визначальною культурно-мистецького життя Львова того часу, музейної і реставраційної справи.

Порівняльно-типологічний метод аналізу творчих особистостей та їхній універсальний спосіб пізнання (творча й теоретична складові таланту) набувають все більшого мистецтвознавчо-інтерпретаційного прояву, завдяки якому стає можливим відтворити питоми, споріднені ознаки творчості видатних митців образотворчого мистецтва ХХ ст. Обізнаність у тонкощах реставрації та власну спрямованість на провідні тенденції свого часу виявляє М. Бойчук у статті «Несколько замечаний по поводу реставрации живописи в России» [1].

Аналіз досліджень. Львівський період творчості Михайла Бойчука залишається на даний час найменше дослідженим. Важливим зрушенням у вирішенні цієї проблеми стали публікації, присвячені реставраційній та творчій діяльності М. Бойчука. Це дослідження та публікації Т. Тимченко [13; 14; 15], О. Ріпка [7], Н. Присталенко [6], Л. Соколюк [12], О. Сидор [11], Я. Кравченко [3], О. Юрчишин [18] та ін., які, щоправда, лише дотичні до окресленої у статті проблеми. Дослідники звертали увагу на віднайдені факти з діяльності М. Бойчука як реставратора у Національному музеї у Львові ім. А. Шептицького, у селі Лемешах на Чернігівщині, де він працював над реставрацією місцевої церкви XVIII століття та в Києві, де найбільш вагомою його роботою була реставрація та консервація фресок бічної лави у Софійському соборі.

Мета статті – проаналізувати реставраційну діяльність М. Бойчука «Львівського періоду» на підставі епістолярних та архівних документальних джерел. Прослідкувати безпосередній її вплив на формування музейної реставрації в Україні першої третини ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. «Львівський період» Михайла Бойчука – це короткий відтинок часу (1910–1914 рр.) життя і діяльності художника, який став чи не одним з найпродуктивніших і основоположних періодів його творчості. У Львові М. Бойчук провадив інтенсивну творчу, реставраційну, педагогічну, теоретичну та суспільну діяльність. «Львівський період» став основою для його подальшої педагогічної праці в Українській академії мистецтв у Києві. Тут було закладено важливі чинники розвитку українського монументального мистецтва ХХ ст., обґрунтовано М. Бойчуком його звернення до візантійської культури і мистецтва. Також цей період стає підґрунтям його подальшого творчого шляху.

1) З реставраційною діяльністю пов'язана праця митця на посаді «охоронця збірки ікон» у НМЛ [3, 354]. Про науково-реставраційну діяльність М. Бойчука у Львові розповів Іларіон Свенціцький у збірнику до двадцятип'ятиліття від заснування НМЛ: «Михайло Бойчук працював зі своєю школою від 1912 до 1914 років переважно в стінах Національного музею, де він і консервував ряд цінних ікон XV і XVI ст. <...> Хорі музейні ікони найшли на кінець справжнього лікаря» [2, 10–15]. Цю інформацію знаходимо у листуванні І. Свенціцького та Митрополита А. Шептицького, інформаційних рубриках періодичних видань та ін. джерел. Разом з М. Бойчуком працював М. Касперович, який вважається провідним реставратором іконопису у 1920-х роках [Перш усього розходиться о приспільшене відкриття всіх запряганих під верствами буду і перемальовань памяток старини.

2) Мені хочеться повести чоловіка, хочби і найнижшого музейного слугу, не тільки в очах Музею але і в його власних, до горделивої свідомости продуктивности его праці для інституції, – а що Іосиф дійсно любить Музей, і радо служить ему всім своїм умінем і спритом, совістно і чесно, і що він любить і цінить – вродженим чутем – штуку та до неї рветься без всякої дорого оплаченої науки і підготовки в далеких краях у скарбницях тої штуки – се для мене, як для чоловіка, як для управителя Музея дорого. І мені часто дуже інтересно вникнути в думку сего чоловіка, що рветься до краси і творчости (він же ж служив /нерозбірливо/ помагав п.Сосенкови протягом одного літа, працює в Музеї 5 літ) та змушений судьбою мати діло тільки із смітем і болотом і жити в вогкім і задущнім підземелью.

Вказуючи на се п.Б-ови, я звертав его увагу і на те, що мені як управителеви Музея залежить дуже на тім, щоб всі відділи постійно збагачувались належно законсервованими та інвентованими предметами. Адже в іконнім відділі зібрані від 8-ми літ перемальовила були вже раз відчищені і розкриті щодо їх первісної основи та ужиті як експонат, або змагазиновані. А що не вдалось се Музеєви вчинити, ані в часи помочи п.п. Дембицког з Крупским, ані через п. Сосенка, ані тепер не дуже скоро діється се при его п. Бойчука помочи, то понятно – що мені інтереснійше і вартнійше, щоби п. Б-к проявляв більше усердія в активнім реставрованю ікон, а менше усердствував в нагляданню і теоретичнім осудженю мого способу веденя музейних діл.

Томуто, я й просив его, щоб він поміг Музеєви в сій справі і привчив Іосифа не тільки совершенно чистити але й уживав би его до інших робіт, на коли б до них надавався. Для музею було б се вигіднійше і дешевше якби наконець чищене і реставроване нагромаджених ікон уже раз (далі нерозбірливо) началось і скінчилось. А що есть чоловік спритний і охочий до сего, що скільки літ вірно служить Музеєви, то не виджу причини: чому-б не привчити его добре відчищувати ікони під оком спеціаліста. Тим більше, що всі реставратори старинних ікон переважно тільки спритні ремісники і добрі копісти чужого і такими ремісничими силами при реставрованю стало послуговуються.

Представляючи Вашій Ексцеленції се діло, я прошу дуже – мати мене оправданим в данім случаю. Крім сего прошу бути переконаним, що я і без прямого і посередного навчання із сторони случайних посітителів і приятелів Музея, в роді п. Б-ка, звертаю дуже бачну увагу на все те, що в Музею діється і про все те належно інформую В. Е., не скриваючи ні своїх провин і похибок в музейнім діловодстві ні чужих заслуг для Музея. І я певне прийму всі заміти і ради, подавані мені всяким чоловіком на підставі дійсного стану річи, але буду боронитись від дрібничкових придирок, бо против них не устоїть ні один чоловік і на найменше відвічальнім місци.

Дякуючи ще раз В. Е. за звернене уваги я прошу простити мені се оборонне письмо – що оно таке довге і прийняти вирази мого душевного почтенія. І. Свенціцький [16].

Однак, всю вагу і велике значення навіть недовгого перебування М. Бойчука в Національному музеї І. Свенціцький оцінив уже пізніше і подав це у згадуваному ювілейному збірнику.

Висновки. Михайло Бойчук залишив помітний слід в українському мистецтві й культурі, передовсім як засновник школи монументального мистецтва ХХ ст., видатний художник, педагог, дослідник і художній критик, популяризатор українського мистецтва. Крім того, він значною мірою долучився до формування української музейної реставрації Він вважав, що його обов'язком є зберегти кожен найдрібнішу частину, яка лишилась від старих часів, не змінюючи її вигляду. Ця проблематика, висунута у статті вимагає подальших ґрунтовних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойчук М. Несколько замечаний по поводу реставрации живописи в России / М. Бойчук // Русская художественная летопись. – СПб., 1912. – № 15-16. – С. 220–222.
2. Двадцятьп'ять-ліття Національного музею у Львові : збірн. / [під заг. ред. І. Свенціцького]. – Львів : Діло, 1931. – 17 с.
3. Кравченко Я. Аналіз джерел, присвячених творчості бойчукістів (1909–2009 рр.) / Я. Кравченко // Мистецтвознавство України : зб. наук. праць / [ред. кол. : А. Бокотей (голова)] – Львів : Афіша, 2011. – Спецвипуск. – С. 352–410.
4. Музика Я. Завдання консервації і реставрації / Я. Музика // Мистецтво (орган АНУМ). – 1932. – № 1. – С. 18–20.
5. Національний художній музей, ДАФ № 19, од. зб. 1
6. Присталенко Н. З архіву Михайла Бойчука / Н. Присталенко // Українське мистецтвознавство : Наукова думка, 1993. – Вип. 1. – С. 134–141.
7. Ріпко О. У пошуках страченого минулого: ретроспектива мистецької культури Львова ХХ століття : [монографія] / О. Ріпко. – Львів : Каменяр, 1986. – 287 с.
8. Свенціцький І. Звіт Управи Національного Музею за 1930 рік / І. Свенціцький. – Львів : Діло, 1931. – 8 с.
9. Свенціцький І. Любитель і опікун мистецтва на владичому престолі / І. Свенціцький // Назустріч. – 1935. – Чис. 15. – С. 1.
10. Семчишин-Гузнер О. Діяльність митрополита Андрея Шептицького як мецената в ділянці українського мистецтва / О. Семчишин-Гузнер // Скарбниця української культури : зб. наук. праць. – Чернігів, 2007. – Вип. 8. – С. 232–237.
11. Сидор О. Іларіон Свенціцький і реставраційна справа в Національному музеї у Львові / О. Сидор // Пам'ятки України. – 1996. – № 3-4. – С. 106–109.
12. Соколюк Л. Професор Михайло Бойчук як художник-реставратор / Л. Соколюк // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків. – 2001. – Вип. 5. – С. 38–39.
13. Тимченко Т. Реставраційна діяльність М. Бойчука / Т. Тимченко // образотворче мистецтво. – 1997. – № 3-4. – С. 60–62.

14. Тимченко Т. Бойчукізм і українська реставрація / Т. Тимченко // Образотворче мистецтво. – 1997. – № 3-4. – С. 60–62.
15. Тимченко Т. Микола Касперович / Т. Тимченко // Образотворче мистецтво. – 1998. – № 2. – С. 14.
16. Центральний державний історичний архів України у Львові, Ф. 358, Оп. 2, Спр. 250, Арк. 71, 72, 73.
17. Шептицький А. З історії і проблем нашої штуки / А. Шептицький // Діло. – 1913. – 16 груд. (чис. 280). – С. 1–2.
18. Юрчишин О. Михайло Бойчук та Михайло Грушевський / О. Юрчишин // Сучасність. – 1994. – № 7-8. – С. 140–148.

REFERENCES

1. Boychuk M. Neskolko zamechaniy po povodu restavratsii zhivopisi v Rossii / M. Boychuk // Russkaya khudozhestvennaya letopis. – SPb., 1912. – № 15-16. – S. 220–222.
2. Dvaidtsiatpiat-littia Natsionalnogo muzeiu u Lvovi : zbirn. / [pid zah. red. I. Svientsitskoho]. – Lviv : Dilo, 1931. – 17 s.
3. Kravchenko Ya. Analiz dzherel, prysviachenykh tvorchosti boichukistiv (1909–2009 rr.) / Ya. Kravchenko // Mystetstvoznavstvo Ukrainy : zb. nauk. prats [Red. kol. : A. Bokotey (holova)] – Lviv : Afisha, 2011. – Spetsvypusk. – S. 352–410.
4. Muzyka Ya. Zavdannia konservatsii i restavratsii / Ya. Muzyka // Mystetstvo (orhan ANUM). – 1932. – № 1. – S. 18–20.
5. Natsionalnyi khudozhnii muzei, DAF № 19, od. zb. 1
6. Prystalenko N. Z arkhivu Mykhaila Boychuka / N. Prystalenko // Ukrainse mystetstvoznavstvo : Naukova dumka, 1993. – Vyp. 1. – S. 134–141.
7. Ripko O. U poshukakh strachenoho mynuloho: retrospektyva mystetskoï kultury Lvova XX stolittia : [monohrafiia] / O. Ripko. – Lviv : Kameniar, 1986. – 287 s.
8. Svientsitskyi I. Zvit Upravy Natsionalnogo Muzeiu za 1930 rik / I. Svientsitskyi. – Lviv : Dilo, 1931. – 8 s.
9. Svientsitskyi I. Liubytel i opikun mystetstva na vladychomu prestoli / I. Svientsitskyi // Nazustrich. – 1935. – Chys. 15. – S. 1.
10. Semchyshyn-Huzner O. Diyalnist mytropolyta Andreia Sheptytskoho yak metsenata v dilyantsi ukrainskoho mystetstva / O. Semchyshyn-Huzner // Skarbnitsia ukrayinskoyi kultury : zb. nauk. prats. – Chernihiv, 2007. – Vyp. 8. – S. 232–237.
11. Sydor O. Ilarion Svientsitskyi i restavratsiyna sprava v Natsionalnomu muzei u Lvovi / O. Sydor // Pamiatky Ukrainy. – 1996. – № 3-4. – S. 106–109.
12. Sokoliuk L. Profesor Mykhailo Boychuk yak khudozhnyk-restavrator / L. Sokoliuk // Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv. – Kharkiv. – 2001. – Vyp. 5. – S. 38–39.
13. Tymchenko T. Restavratsiina diialnist M. Boychuka / T. Tymchenko // obrazotvorche mystetstvo. – 1997. – № 3-4. – S. 60–62.
14. Tymchenko T. Boychukizm i ukrainska restavratsiia / T. Tymchenko // Obrazotvorche mystetstvo. – 1997. – № 3-4. – S. 60–62.
15. Tymchenko T. Mykola Kasperovych / T. Tymchenko // Obrazotvorche mystetstvo. – 1998. – № 2. – S. 14.
16. Tsentralnyi Derzhavnyi istorychnyy arkhiv Ukrainy u Lvovi, F. 358, Op. 2, Spr. 250, Ark. 71, 72, 73.
17. Sheptytskyi A. Z istoriy i problem nashoi shtuky / A. Sheptytskyi // Dilo. – 1913. – 16 hrud. (chys. 280). – S. 1–2.
18. Iurchyshyn O. Mykhailo Boychuk ta Mykhailo Hrushevskyy / O. Yurchyshyn // Suchasnist. – 1994. – № 7–8. – S. 140–148.

Стаття подано до редакції 28.09.2017 р.